

УДК 378.147:811.111

П 12

Галина ПАВЛИШИН

АНГЛОМОВНА ГРАМАТИЧНА КОМПЕТЕНЦІЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА-МЕДИКА

У статті охарактеризовано основні складові англомовної граматичної компетенції студентів-медиків, розглянуто науково обґрунтовану класифікацію системи вправ для формування граматичної компетенції; наголошено на необхідності засвоєння граматики для правильного оформлення висловлювання.

Ключові слова: *граматика англійської мови, комунікативна діяльність, граматична компетенція, система вправ.*

Постановка проблеми. Прагнення України увійти до світової спільноти зумовлює інтелектуальну еліту володіти високим рівнем знання іноземної мови. Раціональне співвідношення професійних умінь та яскраво виражених якостей креативності, комунікабельності, самостійності та здатності сформувати й довести власну думку складають невід'ємний потенціал конкурентоспроможного майбутнього фахівця у певній сфері діяльності.

Якісна підготовка працівників охорони здоров'я, формування професійної англомовної компетентності лікарів і їх фахової культури вимагають від організації навчального процесу у вищому навчальному закладі спрямованості на оволодіння майбутніми медиками відповідними мовними компетенціями: граматичною, лексичною, фонетичною, розуміння яких сприятиме розвитку мовленнєвої діяльності. Фонетична проявляється у нормативному артикулюванні та вимові звуків; лексична – об'єднує у певній мовній системі лексичні структури, граматична – вибудовується на морфологічному, синтаксичному та словотвірному підрівнях.

Англомовна фахова культура студента-медика безпосередньо визначається рівнем сформованості іншомовної граматичної компетенції, оскільки саме граматики допомагає зрозуміти логіку мислення та оформити думку іноземною мовою, тобто уміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку, яка відповідає нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретній культурі; вміння учасників спілкування володіти комунікативними стратегіями, правилами спілкування й передбачає органічну єдність мовної, мовленнєвої, прагматичної та предметної компетенцій [2, 228].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблему оволодіння граматичною стороною іншомовного спілкування досліджували Ф. Бацевич, О. Бігич, П. Гурвіч, А. Конишева, М. Ляховицький, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, J. Allen, M. Finocchiario, J. Harmer, J. Isenberg та інші. Науковий формат, присвячений питанню особливостей граматики, виокремлює такі визначальні тенденції граматичної компетенції: неусвідомлене вживання граматичних форм рідної та іноземної мови згідно із законами і нормами граматики, чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних концептів, здатність зрозуміти й виражати значення, продукуючи і розпізнаючи правильно оформлені відповідно до принципів фрази і речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх як стійких формул) [4, 112]; внутрішнє невербалізоване знання граматичної системи мови, знання морфологічної і синтаксичної системи мови (типології форм) [11, 73]. Однак система граматичних вправ та завдань, спрямованих на формування й удосконалення умінь побудови мовленнєвої діяльності у студентів-медиків, у науковій літературі відсутня.

Мета статті – аналіз системи граматичних вправ та завдань, які спрямовані на формування та удосконалення умінь побудови мовленнєвої діяльності у студентів-медиків при вивченні англійської мови фахового спрямування.

Систематична робота щодо осмислення іншомовних граматичних концептів здійснюється студентами протягом усього курсу вивчення англійської мови. Ця робота виконується на основі принципів наступності навчання, оскільки студенти ВНЗ вивчають ту ж іноземну мову, що і в школі, однак характер удосконалення їхньої граматичної компетенції повинен змінюватися на різних етапах

навчання. На початковому етапі, на перших заняттях фахової англійської мови, доцільним є не тільки повторення і систематизація граматичних правил, їх корекції. Досвід роботи у групах немовних факультетів вищих навчальних закладів доводить, що часто студентам потрібно вивчати граматику заново, оскільки групи формуються з випускників різних шкіл із неоднорідним рівнем знань. Такий корективний курс граматики вимагає значних часових затрат, які не передбачені програмою навчальної дисципліни.

Для оволодіння граматику можна звернутися до авторитетного граматичного видання. Опанувати ж граматику – означає навчитись застосувати відповідні правила на практиці. Загальновідомо, що вивчення граматики англійської мови вважається чи не найскладнішою частиною теоретичного осмислення граматичних конструктивів. Англійська мова за професійним спрямуванням є одним із предметів, який вивчають студенти вищих навчальних закладів, але часто не знаходять для цього вивчення достатньо часу і тому виявляють труднощі при читанні неадаптованих англійських текстів, погано сприймають іншомовне мовлення на слух.

Формування раціонального підходу до вивчення граматики англійської мови неможливе без усвідомлення того, що навіть ідеальне знання граматичних правил не дає повноцінного знання мови, але повноцінне знання мови немислиме без наявності граматичних умінь. Позаяк студент легше і швидше запам'ятовує інформацію, яка має логічну структуру, граматику дає змогу засвоювати мовні конструкції усвідомлено, а не шляхом заучування напам'ять мовленнєвих формул.

Практичні цілі вивчення граматики у навчальних закладах полягають у формуванні у студентів граматичних навичок у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності в межах визначеного програмою граматичного мінімуму, який повинен бути достатнім для користування мовою як засобом спілкування і реальним для засвоєння у межах програми.

Грамаічна компетенція конструює у своїй системі взаємопов'язаність конструктивних компонентів: мотиваційного (заохочення фахівця до саморозвитку та самовдосконалення, орієнтації на підвищення рівня обізнаності грамаічною структурою мови); гностичного (усвідомлення вирішальної ролі комплексу теоре-

тичних знань англomовної граматикаи у розвитку особистості); діяльнiсного (реалізація теоретичних знань на практиці); особистісного (здатність студентів до внутрішнього саморозвитку особистості, логічного осмислення граматичних явищ англійської мови), існування яких є важливою умовою англomовної професіограми студента-медика [7; 8; 9; 10; 11].

Досвід роботи зі студентами немовних факультетів ВНЗ й огляд навчально-методичної літератури доводять, що оволодіння студентами граматичною компетенцією здійснюється шляхом органічного поєднання граматичних явищ з лексичними. Зокрема, при навчанні правильної побудови та структури речень береться до уваги також їх змістове та тематичне наповнення: граматичні вміння формуються на рівні як окремих структур, так і зв'язного діалогічного та монологічного мовлення. Така презентація фахової мовної структури дає змогу тренувати граматичні структури не відокремлено, а в тематичному зв'язку.

На рецептивному етапі набуття граматичних навичок студенти повинні оволодіти діями щодо розпізнавання і розуміння граматичної інформації в письмовому й усному форматі. Наукове підтвердження системи засвоєння граматичного матеріалу диференціює такі основні моменти роботи над граматичними концептами: етап презентації граматичних явищ і створення підґрунтя для подальшого формування навичок; формування мовленнєвих граматичних умінь шляхом їх автоматизації в усному мовленні; включення навичок до різних видів комунікації; розвиток мовленнєвих навичок [9; 10].

Для розуміння граматичних явищ доцільно застосовувати теоретично-практичний метод, який включає у себе коротке граматичне пояснення до мовленнєвого феномену, що стосується утворення і використання у мовленні представленого граматичного явища. Вправи для формування граматичних навичок, поділяються на мовні (завдання із незначною комунікативною спрямованістю: побудувати речення за зразком, переформувати речення з активного стану у пасивний тощо); умовно-мовленнєві (завдання, які імітують мовленнєву комунікацію: відповісти на запитання, використовуючи вказану граматичну форму) та істинно-мовленнєві (завдання, які спрямовані на розвиток мовленнєвої комунікації:

описати ситуацію за картинкою, прослухати і прокоментувати текст) [7; 8; 9].

Грамотична компетенція забезпечує системне знання лексичного, морфологічного, словотвірного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови задля формування осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища у мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань [3, 20].

Вправи, що розвивають граматичну компетенцію активізують тренувальні навички у власне комунікативні. Практичний досвід показує, що креативні фахово-мовленнєві граматичні завдання допомагають опанувати англomовну компетенцію на морфологічному, синтаксичному та словотвірному рівнях оволодіння мовою. Що стосується навчання морфології та словотвору англійської граматики, то її каркас складають три елементи: порядок слів, від якого залежить значення слова; використання службових і структурних слів; застосування закінчень, суфіксів і префіксів. У плані синтаксису звертають на себе увагу фіксований порядок слів і чітка конструкція простого та підрядного речення.

Грамотичні завдання є своєрідною інваріантною основою, без усвідомлення якої неможливе правильне формування лексичної та фонетичної компетенцій під час відтворення комунікативних ситуацій фахового спрямування. Це пов'язано з тим, що морфологія, синтаксис і словотвір є тими центрами, навколо яких вибудовується правильне функціонування мовних форм у конкретних мовленнєвих ситуаціях і використання їх у різних видах фахової мовленнєвої діяльності, а саме при читанні, говорінні, письмі, аудіюванні. Зразками мовних (некомунікативних) вправ, спрямованих на оволодіння словотвірними та морфологічними концептами англійської мови, можуть бути завдання:

1. Write the nouns, adjectives, verbs and adverbs from the following words:

Blind, tooth, ill, educate, danger, operate, pain, protect, prevent, special, health, treat, usual, harm ... [1, 70].

2. Use the suffix – logy to write a word that means each of the following:

study of viruses _____
 study of fungi _____
 study of bacteria _____ [6, 96].

3. Form the opposites by adding negative prefixes:

___ infectious, ___ possible, ___ protected, ___ existent ... [5, 183].

Вправи морфологічного та словотвірного спрямування мають репродуктивний та тренувальний характер, оскільки надають майбутньому медичному працівникові іншомовну грамотність, без якої неможливе формування іншомовної фахової комунікативної діяльності.

Завдання для формування граматичних вмій і навичок з метою оволодіння іншомовним синтаксичним матеріалом відзначаються наявністю мовленнєвих конструкцій. Для утворення питальних речень, визначення часових форм тверджень, трансформування речень у різні граматичні (здебільшого часові) комбінації, студенту необхідно залучити лексичні концепти. На початковому етапі засвоєння та вдосконалення синтаксичних конструкцій корисними будуть мовні вправи:

1. Transform the following sentences in the Past and Future Perfect Passive:

1. The work has been completed.
2. The cavity has been filled.
3. The pulp has been infected [1, 78].

2. Rearrange the words to form the sentences:

1. immunodeficiency / failure / system / the immune / in / The / term / refers to / any

2. response / An anaphylactic / generalized / allergic / a severe / reaction / is

3. lymphoid / in / The B / tissue / cells mature [5, 218 – 219].

Умовно-мовленнєві граматичні вправи спрямовані на тренування комунікативної діяльності. У навчально-методичній англійській літературі медичного спрямування простежуємо такі умовно-мовленнєві завдання:

1. Here are the answers to some questions from the text. What are the questions?

1. Each nucleus may contain one or more nucleoli.
2. Yes, it is. It is the basic unit of living organism.
3. The surfaces of some of the membranes are smooth [12, 33].

2. *Put the verbs in the brackets in the proper tense using the rules of sequence of tenses:*

Doctor said that:

1. The patient (to be) under medical care before the surgeon began the operation.

2. They (to isolate) the patient with the grippe.

3. My experiments not (prove) anything yet [1, 106].

Істинно-мовленнєві завдання призначені для розвитку мовленнєвої діяльності і належать до спектру комунікації. Цей вид вправ є творчим, складним і використовується для розвитку мовленнєвих умінь: складання комунікативних ситуацій, тестів, міні-творів, тем-промов тощо. Зразками таких завдань будуть:

1. *Write a brief story using the words below.*

2. *Work in groups of three to discuss the following points.*

3. *Work in pairs. Compose short dialogues on the topic.*

4. *Provide your mates with some interesting facts about ...*

5. *Try to guess what it is!*

Виконання передтекстових та післятекстових вправ граматичної компетенції сприяє глибокому осмисленню та різнобічному розумінню прочитаного й розкриває уміння правильно використовувати лексичний матеріал у діалогах і в монологічному мовленні. Завдання на знання граматики передбачають тренування умінь розуміти та передавати іноземною мовою зміст оригінальних англо-мовних текстів і формують навички для ведення бесід на професійні теми.

Висновки. Для ефективного формування й удосконалення усіх складових граматичної компетентності у студентів-медиків важливо, щоб майбутні працівники охорони здоров'я виконували мовні, умовно-мовленнєві та істинно-мовленнєві завдання; орієнтувалися на закономірності, принципи та правила засвоєння теоретичних знань; застосовували методи і прийоми розвитку власних пізнавальних здібностей. Безперечно, чи ненайефективнішим засобом для реалізації мовленнєвої діяльності є умовно-мовленнєві та істинно-мовленнєві вправи, оскільки вони спрямовані на оволодіння як рецептивними, так і репродуктивними навичками. Окреслюючи перспективи подальших наукових розвідок, зазначимо, що надалі зосередимо свої дослідницькі розвідки на теоретичному обґрунтуванні організаційно-методичних умов формування граматич-

ної компетенції студентів-медиків на засадах текстоцентричного підходу фахового спрямування.

Література

1. Аврахова Л.Я., Лавриш Ю.Е. English for Dentists : навчальний посібник для вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації / Л.Я. Аврахова, Ю.Е. Лавриш. – К. : Видавничий дім Асканія, 2008. – 366 с.
2. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології навчальний посіб. / Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2006. – 248 с.
3. Галызин И.Д. Управление процессом усвоения знаний / И.Д. Галызин. – М., 1991. – 92 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва ; [пер. з англ. О.М. Шерстюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Ісаєва О.С. Англійська мова для студентів-медиків : підручник / О.С. Ісаєва, Л.Я. Аврахова, І.А. Прокоп, М.Ю. Шумило, Н.В. Кучумова, Л.О. Червінська, В.Я. Рахлецька, Г.Я. Павлишин, І.Ф. Цебрук, Н.Р. Венгрінович, Н.В. Косило, О.В. Голік, Л.В. Лимар, Г.К. Волкова, А.В. Неруш, О.В. Гордієнко, І.В. Корнейко. – Львів, 2013. – 546 с.
6. Ісаєва О.С. Англійська мова для студентів-стоматологів : підручник / О.С. Ісаєва, Н.В. Кучумова, М.Ю. Шумило. – Львів : Кварт, – 2008. – 421 с.
7. Конишева А.В. Современные методы обучения английскому языку / А.В. Конишева. – Минск : ТетраСистемс, 2003. – 176 с.
8. Кузнецов П.С. О принципах изучения грамматики / П.С. Кузнецов. – Минск : ТетраСистемс, 2003. – 104 с.
9. Ляховицкий М.В. Методика обучения иностранным языкам / М.В. Ляховицкий. – М. : “Высшая школа”, 1982. – 373 с.
10. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / С.Ю. Ніколаєва, О.Б. Бігич, Н.О. Бражник та ін. – [Вид. 2-ге, випр. і переробл.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
11. Поршнева Е.Р. Грамматические концепты и способы их построения при изучении иностранного языка / Е.Р. Поршнева, О.В. Спиридонова // ИЯШ. – 2008. – № 6. – С. 73 – 77.
12. Прокоп І.А. Англійська мова за професійним спрямуванням : Медицина : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. IV рівня акредитації / І.А. Прокоп, В.Я. Рахлецька, Г.Я. Павлишин ; Терноп. держ. мед. ун-т ім. І.Я. Горбачевського. – Т. : ТДМУ : Укрмедкнига, 2010. – 576 с. : іл.

Павлышин Галина. Англоязычная грамматическая компетенция в контексте формирования профессиональной культуры студента-медика. В статье охарактеризованы основные составляющие англоязычной грамматической компетенции студентов-медиков; рассмотрена научно обоснованная классификация системы упражнений для формирования грамматической компетенции; акцентируется внимание на необходимость усвоения грамматики для правильного оформления высказывания.

Ключевые слова: грамматика английского языка, коммуникативная деятельность, грамматическая компетенция, система упражнений.

Pavlyshyn Halyna. English grammatical competence in the context of medical students' professional culture formation. The main components of English grammatical competence of medical students are described in the article; science-based classification system of exercises for the formation of grammatical competence is considered; and the necessity of grammatical mastering for proper opinion formation is stressed.

Key words: English grammar, communicative activities, grammatical competence, system of exercise.